హారావళి.

(రెండవసంపుటము.)

ఇది

వేంకటపార్వతీశ్వరకవులచే

రచింపఁబడినది.

మొదటికూర్పు.

ఆంధ్రప్రచారిణీముద్రాక్షరశాలలో

ముద్రింపఁబడినది.

నిడదవోలు.

౧౯౧౮.

పోష్టేజిగాక.

శ్రీరామచంద్ర.

హారావళి.

ద్వితీయభాగము.

అక్షరగీతము.

ఎంచఁగారాని శబ్దప్ర ♦ పంచమందు
వేఱువేఱురూపంబుల ♦ వెలయునీదు
విమల పదములనాత్మభా ♦ వించుచుందు
మనిశమును మూకుఁదోడ్పడు ♦ మక్షరంబ!
మహితమైయొప్పు రుద్రాక్ష ♦ మాలకన్నఁ
జేరుఁగాంచిన ముత్యాల ♦ పేరుకన్నఁ
గోపుచూపెడు రతనాల ♦ కోవకన్న
నెందు నక్షరమాలిక ♦ యే ఘనంబు.
దైవదత్తంబులైన వే ♦ దంబులకును
ధర్మవిహితంబులైన శా ♦ స్త్రంబులకును

న్యాయరూపంబులౌ పురా ♦ ణంబులకును
మూలమగునది యక్షర ♦ మాలగాదె?
అఖిలమైన జగద్వ్యవ ♦ హారమునకు
సకలమైన ప్రపంచ వి ♦ జ్ఞానమునకు
వివిధమైన మనోభావ ♦ వివరమునకు
నిరత మాధారమైన ద ♦ క్షరముకాదె?
ఒక్కటై యొక్కరూపునొం ♦ దొంటిఁగలసి
వేఱుపోలిక నందుచు ♦ వివిధగతుల
వలన వివిధాకృతులఁదాల్చి ♦ నరలుచుండు
నట్టి యక్షర తత్త్వంబు ♦ నరయవశమె?
ధరణిలో నామరూపభే ♦ దంబులైన
సకలజీవ భావంబులు ♦ సకలలోక
గతులు, సకలేప్సితార్థ సం ♦ తతులుఁదుదకు
నక్షరమునందె సంక్రాంత ♦ మగునుగాదె?
నిత్యమై, నిర్మలంబయి ♦ నిశ్చలమయి
నిఖిలమున కాదియై వర్ణ ♦ నీయమైన
ప్రణవమోంకార రూపశ ♦ బ్దంబుగూడ
మఱిమఱింజూడ నక్షర ♦ మయమెకాదె?
ప్రకృతి నన్యోన్యవస్తు సం ♦ పర్కకలన
నాకృతి గుణంబులకు భేద ♦ మైనయట్లు

లీలసన్యోన్యవర్ణన ♦ మేళనమున
నర్థఫలసిద్ధులకు భేద ♦ మగుచునుండు.
ప్రకృతి రూపంబుఁగని పర ♦ బ్రహ్మమూర్తి
యఖిల భావంబులకును దా ♦ నైనయట్లు
గ్రంథ రూపంబుఁగాంచి య ♦ క్షరచయంబు
నఖిలభావంబులకును దా ♦ నగుచునుండు.
ఆకసమునుండిపుట్టిన ♦ యట్టిశబ్ద
మాకసముఁబోలె నీరూప ♦ మగుచునుండు
నక్షరంబునఁబుట్టిన ♦ యట్టిశబ్ద
మక్షరాకృతితో నిత్య ♦ మలరుచుండు.
ధారుణి, నదీప్రవాహోక్తి ♦ సారవంత
మర్థవంతము, ఫలవంత ♦ మైనయట్లు
భావమక్షరసంస్ఫూర్తి ♦ వలన సార
వంత, మర్థవంతము, ఫల ♦ వంతమగును.
వికలితనదీతరంగ మా ♦ లికలలోనఁ
బ్రకటితాక్షర రూపమా ♦ లికలలోన
శబ్దములెపుట్టు నైన న ♦ క్షరభవంబు
లైన శబ్దంబులేసుమీ ♦ సార్థకములు.
వివిధమతములవారిచే ♦ వివిధరూప
భావముల బ్రహ్మమర్చింపఁ ♦ బడినయట్లు

వివిధభాషలం దిచే ♦ వివిధరూప
భావముల నక్షరము వాడ ♦ బడుచునుండు.
ఆత్మనిర్వృతికో, పర ♦ మాత్మతోను
నరయుటకొ, పరమాత్మ తా ♦ నగుటకొ యికొ
సంతరింపంగఁదగిన వి ♦ జ్ఞానమునకు
సాధనంబైనదల్ల య ♦ క్షరముకాదె?
ఒకనిఁబేర్మిఁ చి తగుకీర్తి ♦ నోముటకును
నొకనిఁగోపించి తగుకీర్తి ♦ నొంచుటకును
వలఁతియైయున్న నరపాల ♦ ప్రభునిచేతి
కలమునకుఁ గల్గుశక్తియ ♦ క్షరముకాదె?
జగతిఁబుట్టింప, రక్షింప ♦ సమయఁజేయఁ
గర్తకర్మక్రియాశూన్య ♦ గతివెలుంగు
పరమతేజంబు నక్షర ♦ వాచ్యమెకద!
ప్రకృతిజీవులలోన నీ ♦ శ్వరునివెనుక
నిలువఁబడియున్న మానవ ♦ కులమునెల్ల
నెలమిఁబై మెట్టునెక్కింపఁ ♦ గలుగుటకును
సాధనంబైన దక్షర ♦ జ్ఞానమెకద!
సృష్టికర్తకు నీజగ ♦ త్సృష్టివేళఁ
దత్తదుచితవిజ్ఞానంబు ♦ దనరఁజేయు
నేమహాశక్తి? యట్టివా ♦ ణీమతల్లి

యక్షరాకృతియే గదా ♦ యరసిచూడ !
నీలములు, రత్నములు, గుణ ♦ నియతిఁజేసి
పరిబలియును నలంకార మా ♦ త్రములెగాని
సార్థకమ్ములు, నుతపర ♦ మార్థకములు
నైన యక్షరవర్ణతు ♦ ల్యంబులగునె ?
అక్షరంబీజగద్వ్యవ ♦ హారమునకు
నెన్నియో పదంబులను సృ ♦ జించుచుండ
నలపరబ్రహ్మలోకయా ♦ త్రార్థమనుచుఁ
బ్రాణికోక కొన్నియొసఁగులే ♦ పాటిఘనత.
విశ్వమెల్లను వార్తచే ♦ వెలయుచుండు
వార్తవెలయును పత్త్రికా ♦ వ్యాప్తివలన
పత్త్రికాస్ఫూర్తియక్షరా ♦ వాప్తిఁగలుగుఁ
గాన నక్షరమే జగ ♦ త్కల్పకంబు.
అక్షరమువాణికాధార ♦ మగునొ ? వాణి
యక్షరంబున కాధార ♦ మగునొ ? యక్ష
రాకృతియె వాణియొ ? యెఱింగి ♦ యానతిండు
సదమ లాక్షర తత్త్వవి ♦ జ్ఞానులార !

కవిగీతము.

కవిలోకవిహారమునఁ గవి • కవితవలన
[illegible] స్థిరపడుట • గలుగుచుండుఁ
[illegible]త్రిత మధురవ • స్తువులు లేవు
[illegible]త్రిత ధన్యమా • నవులు లేరు.
[illegible] వృక్షముల • బ్దముల గూర్చి
[illegible] [illegible]ధకా • ర్థముల గూర్చి
[illegible]మోద మధురభా • వముల గూర్చి
[illegible]సదలం • కృతుల గూర్చి
[illegible]వ్యక్తసు మధుర • ధ్వనులు సెలఁగ
[illegible]సుకుమార • శయ్యలలర
[illegible]నవోష్ణ చాతురీ • రీతు లెసఁగఁ
[illegible]వ్యత విధక • ల్పనలు వెలయఁ
[illegible]కరి మెఱపులు • మెఱసినట్లు
[illegible]వ్వారి సోనలు • గురిసినట్లు
[illegible] సౌరభమెల్లెడ • దొరసినట్లు
[illegible]తమై మానితంబైన • మనసుతోడ
[illegible]మై పావనంబైన • పల్కుతోడ

విమలమై విస్ఫుటంబైన • వ్యక్తితోడ
దివ్యమై ధీయుతంబైన • దృష్టితోడఁ
బదములు నిరర్థకంబులై • గదురకుండఁ
బాదలు రసభావములు చెక్కు • చెదరకుండ
సుస్వభావ మాధుర్యంబు • సుడియకుండఁ
గావ్యదోషంబు లెంతయు • గవియకుండ.
భావముఁ గరంచు దృశ్యకా • వ్యములనైనఁ
జపులఁ బుట్టించు శ్రవ్యకో • శములనైనఁ
దానవర్ణాళిఁ బోలు ప • ద్యములనైనఁ
హారహారాళిఁ బోలు గ • ద్యములనైన
మహితగతిఁ వ్రాయుమా! వ్రాయు • మా! కవీంద్ర!
ప్రకృతి నీతోడు నీడయై • పలుకుచుండె
స్వప్నచిత్రంపు గల దంతె • చాలు నీకుఁ
గావ్యనిర్మాణమునఁ బరి • కరము లరసి
చూచుకొన నేల ? కవిత నీ • సొమ్ము కాదె!
భావనాబల మున్నది • ప్రకృతియున్న
దిష్టముండినఁ బదముల • కేమి కొఱఁత?
వారిదవిహారనగ శృంగ • పదము లరసి
స్వాదు జలపూర్ణసదనదీ • పదము లరసి
పంకజామోదకాసార • పదము లరసి

ఫలభరిత దివ్యకేదార♦పదము లరసి
సదమల స్నిగ్ధసైకత♦పదము లరసి
పావనతపోవనాశ్రమ♦పదము లరసి
భవ్యతరమందిరారామ♦పదము లరసి
భవనగోపుర పట్టణ♦పదము లరసి
సార్థకంబుగ భావించి♦సరసకావ్య
మొకటి వ్రాయుము! వ్రాయుము! ♦ సుకవిచంద్ర!
సమదకోకిల కలకూజి♦తములలోనఁ
బరిముదిత మయూర కేకార♦వములలోనఁ
బంజరశుకీశుకాను లా♦పములలోన
సుమసమారోహ దళిశింజి♦తములలోన
పక్షపాద పరిచారార♦వములలోనఁ
దుములకల్లోల జలధిఘో♦షములలోన
ధరణిధర నిర్ఝరపరిపా♦తములలోన
విమలతటినీ తరంగవే♦గములలోన
సుమధురానిల సంచాల♦నములలోనఁ
దరుణకాదంబినీ గర్జి♦తములలోనఁ
బ్రకృతి యవ్యక్తమంజుల♦ధ్వనులు నెఱపి
వినుచుచున్నది చెవియొగ్గి♦వినుము! వినుము!
రమణ నొక నారి నీలాంబ♦రంబుఁ దాల్చి

హారావళి.

చెలఁగి యొకసారి వెన్నెల♦చీరఁదాల్చి
పొసఁగ నొకసారి మంచుమే♦లుముసుఁగుఁ దాల్చి
లీల నొకసారి మేఘమా♦లికలఁ దాల్చి
ప్రీతి నొకసారి చుక్కల♦పేరుదాల్చి
పరగనొకసారి క్రొన్నెల♦వంకఁ దాల్చి
వరుసనొకసారి సస్యగ♦ర్భంబుఁ దాల్చి
సరస నొకసరి బాలభా♦స్కరునిఁ దాల్చి
గడియకొకరీతిగా నలం♦కార సరణి
నెఱపుచున్నది ప్రకృతినీ♦నికటమందు
లసదలంకారముల లక్ష్య♦లక్షణములఁ
దెలిసియుంటి విఁకేమికా♦వలయు నీకు ?
కమ్రపుష్పాడి నెత్తావి♦గుమ్మరించి
వేగుఁబోకలఁ దెమ్మెరల్♦వీచునపుడు
ప్రోషితకాంతల ప్రణయకో♦పములు దీరఁ
గొక్కొరోయని తొలుకోడి♦కూయునపుడు
కాఱుచీఁకటి గుంపులఁ♦గడలఁద్రోసి
తూర్పునఁబ్రభాతకాంతులు♦తోఁచునప్పు
డుదయశైలంబు మాటున♦నుండి బాల
సూర్యుఁడల్లనల్లనఁ దొంగి♦చూచునప్పు
డరుణకిరణంబు లల్లనఁ♦దరులమీఁద

నలరుపవడంపుఁ దీవల♦నల్లునపుడు
ప్రకృతికాంత ప్రసన్నభా♦వంబుఁ దాల్చి
కలవిహంగమ రుతములఁ♦గులుకునపుడు
విమలమౌ నీహృదంతరా♦ళమున నెన్ని
యెన్నియూహాలు తట్టునో♦యెవరి కెఱుక?
కలికి చూపులనెంత రా♦గంబు గలదొ
వెలఁది నవ్వులలో నెంత♦చలువ గలదొ
విరిశరంబులలో నెంత♦చుఱుకు గలదొ
కాంచి తెలుపంగ వలఁతినీ♦కవిత గాదె!
సమయ సముచిత నవరస♦స్యందనమున
హృదయ కేదారముల నెల్లఁ♦బదను చేసి
లలితనీతి బీజంబులఁ♦జిలుకరించి
మొలకలెత్తింపఁగాఁ గృషి♦సలుపుమయ్య!
నీతితత్త్వబోధకుఁడవై♦నెగడునపుడు
తోఁచినన్ని త్రోవల నీవు♦ద్రొక్కవచ్చు
లేదు నిర్బంధమనఁగనీ♦లేఖినికిని
కలదుగాదె " నిరంకుశాః♦కవయ " యనుట
వెలయు ప్రకృతికిఁ బరిమితి♦కలదుగాని
భావనాప్రకృతికి లేదు♦పరిమితిభువి
భావవీథి యనంతమై ♦ పరఁగుఁగాన

హారావళి.

వివిధగతులఁ జరింపుమీ ♦ కవివరేణ్య!
నిస్తులంబగు నీ లేఖి ♦ నీముఖంబు
కలుషపూర్ణమషీరస ♦ కలితమయ్యు
నవరసంబులఁ జిల్కుచు ♦ న్నది సతంబుఁ
గృతులచే పట్టుగలవారి ♦ కేమికొఱఁత?
నీమనోభావముల నెల్ల ♦ నేర్పుమీఱ
నక్షరాకృతి విలసిల్లు ♦ నట్లు చేసి
మనసు వెంబడి నీదు లే ♦ ఖని చరింపఁ
గలముగానఁ గవితపైఁ ♦ దలఁపుఁ జేసి
ప్రకృతితత్త్వరహస్యని ♦ ర్ణయము చేసి
యఖిలవస్తుగుణంబుల ♦ నవధరించి
వివిధరూప స్వభావముల్ ♦ విశదపఱచి
దేశకాలపాత్రంబులఁ ♦ దెలియఁ జెప్పి
నయదుర్నయగతులఁ బో ♦ ధనము చేసి
కష్టసుఖసంతతుల నెల్ల ♦ గణనఁ జేసి
పాపపుణ్యకర్మంబులఁ ♦ బరిగణించి
యనుపమపవిత్ర చరితంబు ♦ లనువదించి
సకలవిధ్యుక్తధర్మముల్ ♦ సంతరించి
సర్వశాస్త్రముల్ బోధింపఁ ♦ జాలఁ గలవు
సర్వధర్మముల్ వివరింపఁ ♦ జాలఁ గలవు

సర్వశక్తులు గలిగింపఁ • జాలఁగలవు
సర్వశుభముల సమకూర్పఁ • జాలఁగలవు
జగతి నీమాట మీఁదుగా • జరుగుచుండు
జగతి నీచేత నన్వర్థ • మగుచునుండు
జగతి నీమాపుత్రోవనే • చనుచునుండు
జగతి ధన్యుండనంగ నీవె • సత్కవీంద్ర!

కావ్యగీతము.

సుకవిమూర్తస్వభావబో • ధకములైన
లలితసూక్తులనక్షరం • బులుగఁ జేయు
నిస్తులంబైన వరలేఖ • నీముఖంబు
సుప్రసన్నప్రభావంబుఁ • జూపుఁగాక!

రథ్యములఁ దోలిదినరాజు • రథముఁ ద్రిప్పి
మహిజనంబుల వడఁకించు • మంచు విప్పి
తరువరంబులజీర్ణప • త్త్రములదూసి
విశ్వమెల్లడనాశల • వెలయఁ జేసి

వత్సరముతోడ శిశిరంబు ♦ వదలిపోవ
విరిసరులతోడ నలరుఁదె ♦ మ్మెరలతోడఁ
దలిరుగొమ్మలతోడఁ గో ♦ కిలలతోడఁ
గమ్రపుష్పాళ్లతోడ భృం ♦ గములతోడ,
వల్లరులతోడ నిత్యోత్స ♦ వములతోడ
మేలిదినములతోడ యా ♦ మినులతోడ
నల్లనల్లన మధుమాస ♦ మరుగుదెంచె ;
నైన నేమాయె శాశ్వత ♦ మైన దేది ?
కాంచుచుండంగ నిదియును ♦ గడచిపోవు ;
నిట్టిశిశిరవసంతంబు ♦ లేమిలెక్క ?
యెన్నికల్పాంతరంబులె ♦ న్నెన్నియుగము
లెన్నియేండ్లెన్నియయనంబు ♦ లెన్నిఋతువు
లెన్నినెల లెన్నిపక్షంబు ♦ లెన్నిదినము
లెన్నిరే లెన్నియామంబు ♦ లెన్నిగడియ
లెన్నినిమిషంబులీరీతి ♦ నేగనవియొ ?
వడివడిగఁబోవుకాలప్ర ♦ వాహమందుఁ
బొడముసుడిగండములలోనఁ ♦ బడిమునింగి
పాంచభౌతికవస్తుప్ర ♦ పంచమెన్ని
యెన్నిమార్పులనందలే ♦ దింతదనుక ?
ఎట్టయెదుటనో, వెనుకనో ♦ యెఱుకపడి

యెఱుకపడకుండనో భువి ◆ జరిగిపోవు
చున్నయీపరిణామంబు ◆ లన్నిటికిని
మనముగనఁజాలునాసవా ◆ ళ్లను లిఖించి
ప్రకృతిచూపుమనేయుండు ◆ వికృతులిల;
భౌతికంబైనయట్టిప్ర ◆ పంచమునకుఁ
గేవలాదర్శనంబనఁ ◆ భావికంబు
గాదిదానికి, మనమంత ◆ గాగ్రహింపఁ
గలమొ లేమోయనెడుశంక ◆ గలుగఁబోదు;
అరయఁగావ్యప్రపంచంబు ◆ నందుఁగూడ
నట్టికాలాతిపాతంబు ◆ లట్టిమార్పు
లట్టిచిహ్నంబు లేపొడ ◆ కట్టుచుండు;
నైననుబ్రదర్శంబున ◆ యుండెకాక
బోధనంబునఁగూడఁబ్ర ◆ బుద్ధమైన
దగుటఁగావ్యంబెవరణీయ ◆ మగునుగాదె!
పరమమైనట్టికావ్యప్ర ◆ పంచమందు
దర్శితములైనప్రకృతిచి ◆ త్రంబులెల్లఁ
గాలవాహినిపడిలోనఁ ◆ గలసిపోక
యుండునప్పటికెప్పటి ◆ కొక్కగతిని;
నగరరాజమయోధ్యయె ◆ న్నటిదో? పుణ్య
వనగిరినదీసతంబులె ◆ ప్పటివో? సేతు

కైలసమేనాఁటిదో? మహా ♦ జలధిలోని
లంక యెప్పటిదో? నిష్క ♦ ళంకుఁడైన
మేటి శ్రీరామచంద్రుఁడే ♦ నాఁటివాఁడొ?
పరమసాధ్వి మహీజ యె ♦ ప్పటిదొ? ఖలుఁడు
పఙ్క్తికంధరుఁ డెప్పటి ♦ వాఁడొ? చూడ
నా స్థలంబులు మున్నటి ♦ యట్ల లేవు;
తెలుపునా కాలమంతయుఁ ♦ దిరిగిపోయె
నాఁటివారొక్కరైననీ ♦ నాఁడు లేరు
కాని తత్తత్స్వరూపల ♦ క్షణములెల్ల
నతులకావ్యప్రపంచచి ♦ హ్నితములగుటఁ
గావ్యమునఁ బూర్వమెల్లఁ ♦ గాంచగలము.
ఉచితదేశంబులను దత్త ♦ దుచితరీతి
నుచితసమయంబులను దత్త ♦ దుచితలీల
నుచితపాత్రంబులను దత్త ♦ దుచితవృత్తి
నుచితభంగిఁ బ్రదర్శించి ♦ యుచితవచన
గతులనుచితానుచితధర్మ ♦ తతులనెల్ల
నెఱపి కావ్యప్రపంచంబు ♦ గఱపుచుండు.
ధర్మదేవతా నిర్మలో ♦ త్తమపవిత్ర
సుప్రసిద్ధానురూపవ ♦ చోమధురిమ,
శ్రీరమారమణీమణీ ♦ చిరదయార్ద్ర

ప్రావనాలోకనాతిప్ర ♦ భావపటిమ,
ప్రియసతీహృదయాంభోజ ♦ విలసదతను
భావనిర్మలనిశ్చల ♦ ప్రణయమహిమ,
మోక్షలక్ష్మీమనోజ్ఞస ♦ ముత్సుకప్ర
భాసమానాభినుత మంద ♦ హాసగరిమ
మెల్లనొకచోటఁబడయంగ ♦ నెంతువేని
పడసినెమ్మదినలరారఁ ♦ గడఁగుదేని
నలరియనుభావములఁజొక్కఁ ♦ దలతువేని
చొక్కిపరమార్థముగ్రహింపఁ ♦ జూతువేని
నలఘుతరదివ్యవస్తుసం ♦ కలితమైన
కలితగుణభావవర్ణనా ♦ లలితమైన
లలితశబ్దార్థమధురసో ♦ చ్చలితమైన
చలదమేయాభినవరసో ♦ ల్లలితమైన
సరసకావ్యంబునొకసారి ♦ చదువుకొనుము!
తలుపుచాటున నిలుచుండి ♦ తమివెలార్చు
వలపుటిల్లాలినునుముద్దు ♦ పలుకువోలె
మెలపునంజేరికౌఁగిట ♦ నలముకొనిన
కలికిజవరాలి వగగుల్కు ♦ పలుకువోలె
నలసియలయించితలపించు ♦ నలవెఱింగి
కులుకుప్రియాలి నెఱనీటు ♦ పలుకువోలె

నేదినీమానసమునెల ♦ యింపఁగలదో?
యేదినీయాత్మకానంద ♦ మీయఁగలదో?
యేదితనతోఁడనిన్నెన ♦ యింపఁగలదో?
అట్టిసద్వస్తునిస్తులం ♦ బైనదాని,
నట్టినవరసబంధురం ♦ బైనదాని
నట్టిపరమార్థసాధనం ♦ బైనదాని
నెఱిఁగిసత్కావ్యముగ గ్రహిం ♦ పుమయ్య!
మించుసంసారజలధి దాఁ ♦ టించునావ
మంచిచెడ్డలగతు లేర్ప ♦ రించుత్రోవ
మానసికరోగములనెల్ల ♦ మాన్పుమందు
మహితదీప్తికరంబైన ♦ మంచివిందు
సరసకావ్యంబుననెనీకు ♦ దొరకఁగలదు.
పొదలుపరితాపమున మది ♦ చెదరునపుడు
దొరలుదుఃఖంబుననుదారి ♦ తోఁపనపుడు
వడఁకునెమ్మనికలసత ♦ వొడమునపుడు
జీవితమునందు నిస్పృహఁ ♦ జెందునపుడు
మదిఁగుదురఁజేసి, చల్లని ♦ మాటచెప్పి
కలఁకనెడలించి, ధైర్యంబు ♦ గలుగఁజేసి
తల్లిదండ్రులఁబోలి, పె ♦ ద్దలనుబోలి
యిష్టసఖుఁబోలి, ప్రాణనా ♦ యకునుబోలి

గణయతిప్రాసములగట్టి • గాఁగుదించి
పద్యములలోనఁ బద్యముల్ • వన్నెకెక్కె
ఓష్ఠ్యమస్పర్శకంబు ని • రోష్ఠ్యమనుచుఁ
ద్ర్యక్షరద్వ్యక్షరైకాక్ష • రంబులనుచుఁ
బ్రాసగతులంచు శబ్దచి • త్రంబులనుచు
సర్వగురులఘువర్ణ వ్ర • సారమనుచు
వ్యర్థవాక్యావళి విడం • బనముకెక్కె
వ్రాయఁబడినవియెల్లఁ గా • వ్యంబులగునె!
అర్థములతోడ వాక్యంబు • లమరుచుండఁ
జిత్తముఁ గరంచు గతిధ్వనుల్ • సెలఁగుచుండ
భావము సెలంగ రసముట్టి • పడుచునుండ
సమయసముచితవర్ణనల్ • సాగుచుండఁ
బాత్రరూపంబు లెదుటఁగ • న్పట్టుచుండఁ
దత్తదుచితస్వభావముల్ • తట్టుచుండ
సరణివిడకుండఁగాఁ గథ • జరగుచుండఁ
బాఠకులమానసములలోఁ • బడఁగఁజేసి
నిశ్చయజ్ఞానగరిమనం • ఊఁపఁజేసి
పాత్రపాఠకతతినైక్య • పడఁగఁజేసి
మోదమో! ఖేదమో, కష్ట • మో, సుఖంబో,
ధైర్యమో, దైన్యమో యద్భు • తంబొ, భయమొ,

కోపమో, యీర్ష్యయో, మోహ ♦ తాపభరమొ
యనుభవింపంగఁ జేసియ ♦ య్యాదనులందు
నెల్లధర్మంబులక్షరా ♦ కృతిగఁ జేసి
హృదయఫలకంబులందుఁజి ♦ త్రింపఁజాలు
సత్కికావ్యంబెసత్కా—వ్య ♦ మగునిజంబు.
కలితగంగాప్రవాహావ ♦ గాహనమున
గాత్రముపవిత్రమైకాంతిఁ ♦ గాంచినట్లు
అనుపమానప్రభావది ♦ వ్యాంజనమున
నేత్రములునిర్మలంబులై ♦ నెగడినట్లు
కమ్రతరశాణయంత్రసం ♦ ఘర్షణమున
జీవమణిదీప్తమై విరా ♦ జిల్లినట్లు
పటుతరానలసంపుట ♦ పాక కలనఁ
గనకముత్తప్తమైవన్నెఁ ♦ గన్నయట్లు
పరసకావ్యరసామృతా ♦ స్వాదనమున
హృదయసీమపవిత్రమై ♦ సదమలమయి,
దివ్యమై, తీక్ష్ణమై, సము ♦ ద్దీప్తమగుచు
నిశ్చలానందపదవి సం ♦ దించుచుండ
నీనరుఁడుకోరఁదగినదిం ♦ కేమిగలదు ?
విధివిధానంబులెపుడుభా ♦ వింపఁబోము
ప్రకృతిసూత్రంబుకరమునఁ ♦ బట్టఁబోము

విశ్వమనియెడు కావ్యంబు ♦ విప్పఁ బోము
అంతరాళంబులోనున్న ♦ దరయఁ బోము
కాంచెదము నిన్ను కావ్యమా! ♦ కన్నులార
వినియెదము నిన్ను సతతంబు ♦ వీనులార
చదివెదము నిన్ను నోరూరఁ ♦ జవులు దేర
మనన మొనరించెదము నిన్ను ♦ మనసు దీరఁ
గడఁగి ధర్మార్థకామమో ♦ క్షంబులనెడి
పూరుషార్థచతుష్కంబుఁ ♦ బొందఁ జేసి
యనితరజ్ఞాన సంపద ♦ నందఁ జేసి
మమ్ముఁ జరితార్థులను జేయు ♦ మా నతంబు !

సంశయము.

ఎవని గతిభేదమునఁ జేసి ♦ యీజగంబు
వివిధపరిణామములతోడ ♦ వెలయుచుండు
నట్టి కాలాంతకునకు ని ♦ రంతరునకు
ననితరాధీనగతికి వం ♦ దనశతంబు.
నిత్యమైయద్వయంబయి ♦ నెగడు దాని

నాకృతిగుణాహ్వస్వభావ ♦ మైనదాని
నాదిమధ్యాంతరహితమై ♦ యలరుదాని
నఖిలకర్మంబులకు సాక్షి ♦ యైనదాని
నఖిలశక్తులకును మూల ♦ మైనదాని
నఖిలపరిణామకారణ ♦ మైనదాని
నఖిలమును జూచి చూడని ♦ యట్టిదాని
నఖిలమును జేసి చేయని ♦ యట్టిదాని
నఖిలమునునంటి యంటని ♦ యట్టిదాని
నఖిల మగుదాని నవ్యయ ♦ మైనదాని
విమలవిజ్ఞానధను లైన ♦ విబుధు లెల్ల
నైకకంఠ్యంబుగాఁ బర ♦ మాత్మ యనిరి;—
కాని యామూర్తి నేరీతిఁ ♦ గాంచ నగునో
తెలిపి చూపఁగ లేక య ♦ దృష్టమనిరి;
పలికి బోధింప లేకని ♦ ర్వాచ్య మనిరి;
అతిలితానుభవంబున ♦ నామహాత్మ
డెది పరమాత్మ యని నిశ్చ ♦ యించినారొ
యావిశేషంబు లెల్ల నీ ♦ యందుఁ గూడ
నగపడుచునుండె నిది యేమి ♦ యద్భుతంబొ?
కాలమా! శాశ్వతత్వంబు ♦ గలదె నీకు?—
దైవమునకును నీకు భే ♦ దంబు గలదొ,

నీవద్వైవంబో తెలియంగ • నేరకుంటి
నుగము గుర్తింగుచునుండె నే • మున్న దింక!
నాశ్రుతిస్మృతి కెవ్వరి • నాశ్రయింతుఁ
నెసరి నడుగుదు సంశయం • బెట్లుతీఱుఁ
గాలమా! యించు కాగుము • కరుణతోడ
నాదుసంశయమును దీర్చి • పోదుగాని—
అధికలోకానుభవయుక్తు • లైనవారు
అనుభవంబున విజ్ఞాను • లైనవారు
తెలిసికొన్నంత యడిగినఁ • దెలుపువారు
ప్రకృతిలో ముందు నీకంటెఁ • బడినవారు
పేరుగలవారు, నాకంటెఁ • బెద్దవారు
పుడమి విడనాడి యెచటికో • పోయినారు;
ఉన్నవా రెల్ల నాకంటెఁ • జిన్నవార
లెవరి నడుగుదు? సంశయం • బెట్లుతీఱుఁ?
గాలమా! యించుకాగుము • కరుణతోడ
నాదుసంశయమును దీర్చి • పోదుగాని;—
తల నరసియుండె; మేనిర • క్తము హరించె;
చూపులు నశించెఁ; బలుగమి • శూన్యమయ్యె;
నడుము లేవదు; కాళ్లకు • నడక లేదు
శల్యములు సంధులను బాయు • సమయ మయ్యె.

నేను నీతోడఁ బరువెత్త ♦ లేను గాన
నేను గన్నార నిన్నుఁ గాన ♦ లేనుగాన
నాదుకన్నుల మొక్కటు ♦ న్నయదిగానఁ
గపట నిద్రనమానవు ♦ మొఱ వినంగఁ
గాలమా! నీవొకించుక ♦ కాలమాగు !
నాదుసంశయమును దీర్చి ♦ పోదుగాని;—
తల్లియొడిలోనఁ జేరి తా ♦ తాయటంచుఁ
బాలు సేతులు గదపుచుఁ ♦ బాలు ద్రావి
చిన్నిచిఱునవ్వు వెన్నెలల్ ♦ చిందువారఁ
గన్ను లరమోడ్చి నిద్దురఁ ♦ గనుటె కాని
నీవు తారుటయే చూడ ♦ నేరనైతి
నాఁటియవ్యక్తపోలికాం ♦ తరమునుండి
నేఁటివఱకును మేలుకో ♦ నేరనైతి
నిపుడు నీవొందు గాక నా ♦ కేమి కలదు?
కాలమా ! యించుకాగుము ♦ కరుణతోడ
నాదుసంశయమును దీర్చి ♦ పోదుగాని;
వనవిహారంబులను జేయు ♦ వాంఛతోడఁ
గుసుమసౌరభములఁ గాంచు ♦ కులుకుతోడ
మలయమారుతముల మెచ్చు ♦ మమతతోడఁ
గోకిలాలాపముల విను ♦ కోర్కెతోడఁ

దమిఁ బ్రియాన్వేషణము చేయు ♦ తలఁపుతోనె
తెలిసి తెలియనికతిని ♦ దిరిగితిరిగి
నావసంతంబు కడచని ♦ పోవుచుండఁ
జోద్యముగ సంతయును జూచి ♦ చూడనైతిఁ
గాలమా ! యించుకాగుము ♦ కరుణతోడ
నాదుసంశయమును దీర్చి ♦ పోదుగాని;—
మోహమృగతృష్ణ యొకవంక ♦ ముసరుచుండ,
విరహపరితాప మొకవంకఁ ♦ గెరలుచుండ,
వేఁడినిట్టూర్పు లొకవంక ♦ వెడలుచుండ,
నుష్ణసంకల్పరుచిరారు ♦ ణోదయములు,
నప్రసన్ననిదాఘుసా ♦ యంతనములు,
జాగరీకృతయామినీ ♦ సముదయములు
జరగె నెన్నియొ నాగ్రీష్మ ♦ సమయమందుఁ,
గాని నాకప్పు డీయూహ ♦ కలుగలేదు
కాలమా ! యించుకాగుము ♦ కరుణతోడ
నాదుసంశయమును దీర్చి ♦ పోదుగాని;—
కైరవశ్యామసుందరాం ♦ గంబుతోడఁ
జారువిద్యుద్విలాసహా ♦ సంబుతోడ
మేలిచూపుల నర్థాంగి ♦ లీల వచ్చి
సమధికానంద బాష్పవ ♦ ర్షంబు గురిసి

చల్లగా మేను మఱపించి ♦ సాగిపోయె
నతిచమత్కృతి నాదువ ♦ ష్ఠావసరము
పోవువేళను దుఃఖాశ్రు ♦ పూరమయ్యె
నింక నితరంబు నామది ♦ కెట్లు తోఁచు?
తోఁచి యిప్పుడు పరీక్షింపఁ ♦ జూచుచుంటిఁ
గాలమా! యించుకాగుము ♦ కరుణతోడ
నాదుసంశయమును ♦ దీర్చిపోదుగాని;—
జీవనకళంకమంతయుఁ ♦ బోవఁజేసి
మానసాకాశవీథి ని ♦ ర్మలముచేసి
కలుషపంకంబు నెల్లనిం ♦ కంగఁజేసి
హృదయకమలంబు నలరించి ♦ పొదలఁజేసి
నాశరద్వాసరంబులు ♦ నడచునాఁడు
విస్మృతవేణిక యగునదీ ♦ విలసనంబు
వెలువడుచునున్న యిసుకతి ♦ న్నెలతెఱంగు
కలసియాడెడురాయంచ ♦ కవ బెడంగు
తనివిదీఱక నిరతంబుఁ ♦ గనుటకొఱకె
మఱగి నీమాటఁ దలపోయ ♦ నెఱుఁగనైతిఁ
గాలమా! యించుకాగుము ♦ కరుణతోడ
నాదుసంశయమును దీర్చి ♦ పోదుగాని;—
నలుగడల మంచుకావిరు ♦ లొలయువేళ

హంససంస్ఫూర్తి యత్యల్ప ♦ మైనవేళ
దడదడంగూర్చి కంపంబు ♦ దొడరువేళ
ననలసాన్నిధ్యమును గోరు ♦ నట్టివేళఁ
దమివిశేషించి యసుఖంబుఁ ♦ దార్చువేళ
మదిఁ గలంగించు నాదుహే ♦ మంతవేళ
ముడుచుకొని కన్నులను మూసి ♦ గడపినాఁడఁ
గాని యీవేళ నాముందు ♦ గతిని గూర్చి
క్షణము సేపైన నూహింపఁ ♦ జాలనైతి
నుగము గుర్తించుచుండెఁ; నే ♦ మున్న దింకఁ?
గాలమా! యించుకాగుము ♦ కరుణతోడ
నాదు సంశయమును దీర్చి ♦ పోదుగాని—
నామనోరథగతికి భి ♦ న్నత ఘటిల్లె
శైశిరము వచ్చెఁ, బ్రకృతియు ♦ సారమయ్యె;
జీవితలతాలవాలంబు ♦ జీర్ణమయ్యెఁ;
బాటవము తగ్గె నాకుల ♦ పాటు దోఁచె;
నాశకింకను చిగిరించు ♦ నాశ కలిగెఁ;—
బతనశీలంబు లగుజీర్ణ ♦ పత్త్రవితతు
లెల్లఁ దలపోయ మున్ను చి ♦ గుళ్లె కావె?
ముందుఁ దలనూపఁబోవు నా ♦ మోసు లెల్లఁ
బండుటాకులు గాకుండ ♦ నుండఁగలవె?

హా రా వ ళి.

సంవత్సరాది.

సకలసచరాచరప్రపం - చకము నరయ
నిరత మభినవముగఁ గానఁ - బఱచుచుండు
ప్రకృతికో పరమాత్మకో - పలుకరాని
సర్వశక్తికి మా నమ - స్కారశతము.

మ. కలమా ! నీ విపు డేమి వ్రాయుటకు సం
కల్పించితో ? నేఁటి నీ
కులుకుంజెయ్వులు మైచకచ్చకలు మా
కున్ వింతగాఁ దోఁచెఁ; ను
జ్జ్వలభావస్ఫురణంబునం దభినవ
ప్రాగల్భ్యముం జూపు నీ
జిలుగుంబంగరువ్రా లమోఘవిజయ
శ్రీకంబు లౌఁగావుతన్ !

అస్మదీయమనోభావ - నానురూప
కామగామినీ ! యో లేఖి - నీమతల్లి !
చల్లచల్లగ నటునిటు - జరగ వేల ?
తెల్లముగ మాకు నీజాడ - తెలిసిపోవు.

నాయికానాయకుల నట ♦ నంబు లెల్ల
నెలమిఁ జిత్రింపఁగా మది ♦ నెంచ లేదు;
వికృతసందర్శనాలాప ♦ విభ్రమముల
నలరు పురుషులఁ జూపింపఁ ♦ దలఁప లేదు;
జీవితం బంతయును దేశ ♦ సేవఁ గడపు
పుణ్యులచరిత్రమును వ్రాయఁ ♦ బూన లేదు;
బవరమున జయలక్ష్మినో ♦ స్వర్గరమనో
చూఱగొను వీరుల లిఖింపఁ ♦ జూడ లేదు;
ప్రథిత దేశభాషోపద్ర ♦ వంబుఁ గూర్చు
తెంపరుల విమర్శింప నూ ♦ హింప లేదు;
ఘనదురాచారపంకసం ♦ కలితు లైన
కుమతులఁ దిరస్కరింప నూ ♦ ల్కొనఁగ లేదు,
అవని కపకారకారణు ♦ లైనయట్టి
దుర్మదాంధుల దూషింపఁ ♦ దొడర లేదు;
ప్రకృతితత్త్వాద్భుతగుణాను ♦ భవము గలుగు
ధీమతులచిత్రగతులఁజిం ♦ తింప లేదు;
విపులవైరాగ్యనిష్ఠాప్ర ♦ విష్టు లైన
మౌనులమహత్త్వ మెఱిఁగించు ♦ మమత లేదు;
కాని, నవరసంబులకు ని ♦ ధాను లైన
యిందఱకు నాట్యరంగమై ♦ యొసఁగుచున్న

యిందఱకు నాశలను వెల • యించుచున్న
యిందఱకు నూతనోత్సాహ • మిచ్చుచున్న
యిందఱకు నొక్కరూపుగా • నెదుట నున్న
యట్టి నూతనసంవత్స • రాదిఁ గూర్చి
లేఖినీ! వ్రాయఁదలఁచుకో • లేదె? చెప్పుమ!

* * * * * * *

క. వ్రాయుము నిర్మలభావవి
ధేయమ్ముగ బుధజనాతి • ధేయముగ జగ
ద్గేయమ్ముగ లలితసుధా
పాయమ్ముగఁ బాఠకశ్ర • వణపేయముగన్.
ప్రమదమందానిలాంకూర • పటలితోడ
లలితకుసుమపరిమళ • లహరితోడఁ
గలితనవమంజరీలతా • గణముతోడ
నమితఫలపుష్పఘనతరు • సమితితోడఁ
దనరు నుపవనముల, మహా • వనములందు,
నలరు పొదరింటిచల్లని • నెలవులందు,
జలజవిలసితకాసార • తలములందు,
బలియు చక్కనిపచ్చిక • బయళులందు
నెనఁగెడు మనోజ్ఞభావంబు • నెంచుకొనుచు
వనితరానందలీలల • నాడుకొనుచు

భ్రమరఝుంకారములతోడఁ ♦ బాడుకొనుచుఁ
బ్రకృతిచిత్రింబులను గానఁ ♦ బఱచుకొనుచు
వనరమం గూడి క్రీడింప ♦ వచ్చినట్టి
తరుణసుందరమూర్తి మా ♦ ధవునిఁ గూడి
వచ్చినది నేఁడు నూతన ♦ వత్సరంబు.

* * * * * * *

అస్మదీయసుఖస్థితు ♦ లందుఁ గాని
యటఘుతరకష్టకాలంబు ♦ లందుఁ గాని
యరనిముసమైన మము ♦ విడనాడకుండ
నీడపోలిక నెప్పుడు మా ♦ తోడఁ దిరిగి
కాలవశమున నేఁడు మా ♦ కనుమొఱంగి
పూర్వవత్సర మెచటికో ♦ పోయె ననుచు,
దానితోఁగూడఁదలచూపి ♦ దరిఁగొంచి
పొదలు నాశాలతలు తెగి ♦ పోయె ననుచు
డెందములఁగుందువడి దిగు ♦ లొందనేల?
దానిపోలికనే పూని ♦ దానివెనుక
దానిసర్వస్వమునకు స్వ ♦ త్వంబుఁగాంచి
దానియధికారమున నిల్చి ♦ దానిగతినె
కలసి మిమ్ముల్ఁ దనవారిఁ ♦ గాఁగ్రహించి
భావుకానోన్యబంధుసం ♦ బంధభావ

బోధకంబుగఁ దానెమి ♦ మ్మురలను జేర
వచ్చినది గాదె నూతన ♦ వత్సరంబు!
కాని, యొక చింత యున్నది! ♦ దాని నిదియు
దీని నదియును జూడఁగా ♦ లేనిగతికిఁ
దలఁచి తలఁచివిచారింప ♦ వలసినదియె.
కడచిపోయిన వత్సర ♦ గర్భమందుఁ
గలసిపోయినసంస్థితి ♦ గతులయందు
జరగిపోయిన కార్యసం ♦ చయమునందు
మనసుపోయినచోఁ బోవఁ ♦ జనును గాక,
మనకు నాస్థితి మరల రా ♦ దనుట నిజము;
మనము నచటికిఁబోఁజాల ♦ మనుట నిజము.
ఏరు గతమున కొక యుప ♦ కారమైనఁ
జేయునది లేదు; కాన నా ♦ చింత మాని
హృదయముల నాశలను వెల ♦ యించుచున్న
యట్టి యీ వర్తమానంబు ♦ ననుసరించి
యొదవనై యున్నభావిష ♦ లోదయమున
కెదురుసూచుచు ముందుఁబో ♦ వుదముగాక!
అనయ మెలమావిలేఁజిగు ♦ రాకె మెసవఁ
దలఁపుఁగాంచుట కోకిల ♦ తప్పు గాదు;
ఎప్పుడు వికసించియేయుండ ♦ నిచ్చగించి

సంభ్రమించుట తమిస్రదో ♦ సముద్ర గాదు;
ప్రికృతిసంబంధులగు జీవు ♦ లకు సతంబు
భావ మాశార్ద్రమగుట స్వ ♦ భావికంబు.
అవనతోన్నతగతుల కా ♦ శాభిరతుల
కారణము లని, పరిణామ ♦ కాలమందుఁ
గష్టసుఖదాయకము లని ♦ కాంచి, వాని
నెవఁడు మొదలంటఁ దెగఁగోయ ♦ నెంచఁగలఁడు?
జీవులపరిచారములకు, నా ♦ శావకాశ
విస్తృతికి, వర్తమానభ ♦ విష్యములకు
ననిశసంబంధబాంధవ్య ♦ మమరుఁ; గాన
సాగిపోయిన పూర్వవ ♦ త్సరముకంటె
నరుగుదెంచిన యీ నూత ♦ నాబ్దమందె
యెల్లవారలకును బ్రేమ ♦ హెచ్చుఁగాదె!

* * * * * * *

"క్రొత్త యొక వింత యని యెంచు♦కొనుటకాని,
జగతికిం గ్రొత్త యున్నదే? ♦ సాధులార!
సరిగ దినములలోన మా ♦ సములలోన
నమరు ఋతువులలో నయ ♦ నములలోనఁ
గాలములలోన నొక్కటే ♦ గతిని గాంచి
తలఁగి చన్న పరిమాదివ ♦ త్సరముకంటె

నేగుదెంచిన యానంద ◆ మెంత గొప్ప ?
జరగిపోయిన యట్టి వ ◆ త్సరమునకును
వచ్చి జరగుచున్న యీ ◆ వర్షమునకు
నెంచి చూడంగ వ్యత్యాస ◆ మేమి కలదు ?
కాలగతికిని భేదంబు ◆ కలదె ?" — యనుచుఁ
జెప్పుచుందురు కొంద ఱ ◆ చ్చెరువుగాఁగ
విశ్వసింపంగఁ జెల్లునే ◆ వీరిమాట ?
కాలపరిణామములు కాన ◆ వాలుపైచి
ప్రకృతి కన్నారఁగాఁ గనం ◆ బఱచుచుండఁ
దెలిసి యెవ్వరు కాదని ◆ పలుకఁగలరు ?
అస్మదీయాక్షు లన్నృతంబు ◆ లందు లేనిఁ
బ్రిక్కమీఁద నె యటునిటు ◆ పడుట మాని
లలితగతిఁ బ్రాఁకుచుండు బా ◆ లకునిఁ జూచి
తప్పటడుగులఁ దిరుగాడు ◆ దారి మాని
పరుపులెత్తుచునుండు డిం ◆ భకునిఁ జూచి
జననిచెంగటనే యుండు ◆ కొనుట మాని
సకులతోఁ గూడి యాడు కొం ◆ డికను జూచి
మంటిలో వ్రాసికొను నోన ◆ మాలు మాని
బాలబోధను చదువు శా ◆ బకునిఁ జూచి
చదువు పాఠములు నేర్చుకోఁ ◆ జనుట మాని

వలపుజవరాలిఁ జేరు జ • వ్వనునిఁ జూచి
భవనమున భార్యతో నొంటి • పాటు మాని
తనయులం గాంచు బిడ్డల • తండ్రిఁ జూచి
యంతయును నాది యని దొర్లు • నాస మాని
ముక్తికై చూచు ముక్కాలి • ముసలిఁ జూచి
ముఖ్యముగ వారిదరి కేగి • ముచ్చటించి
కాలగతికిని భేదంబు • కలదొ, లేదొ
తిరిగిపోవక వలసినఁ • దెలిసికొనుఁడు !

* * * * * * *

నిన్న నేఁడును నొకరీతిఁ • జన్ననైన
జీవులకుఁ గ్రొత్తయే చేసి • పోవుచుండు.
రాజ్యములఁ గ్రొత్త, సమయధ • ర్మములఁ గ్రొత్త,
పాత్రములఁ గ్రొత్త, నెఱనడ • వడులఁ గ్రొత్త,
గుణములం గ్రొత్త, పలువలు • కులను గ్రొత్త;
వేసములఁ గ్రొత్త, యాచార • విధులఁ గ్రొత్త,
చదువులం గ్రొత్త, కవితార • సములఁ గ్రొత్త,
దినదినంబును గ్రొత్తయై • తనరుచుండు.
నూత్నజీవధర్మాసక్తి, • నూత్నశక్తి,
నూత్నవైభవసంపత్తి, • నూత్నవృత్తి,
నూత్నమార్గానుగతబుద్ధి, • నూత్నసిద్ధి

నూత్నభావోదయమునసే ♦ నూలుకొనును ;
గానఁ బ్రకృతియో పరముఁడో ♦ కరుణఁ జేసి
జీవులకు నూత్నమతి దయ ♦ చేసియుంట
నిట్టిసంవత్సరాదు లె ♦ న్నేనిఁ జనిన
మనకు నీవత్సరాది నూ ♦ తనమె యయ్యె.
నెల్లవారల హృదయముల్ ♦ పల్లవించె;
మరల నాశాలతలు పూచి ♦ పరిమళించె;
జనుల కెల్లను నూతనో ♦ త్సాహ మొదవె;
నవ్యభావోదయం బయ్యె ♦ నరులలోన.
జనుల జీవమానమున వ ♦ త్సరము కండె
యరయ సర్వప్రధానమై ♦ వఱలుఁ; గాన
జీవితంబున నొకయేఁడు ♦ చెల్లిపోయె
ననుచుఁ బెద్దలు తమధర్మ ♦ మాచరింప,
వయసు వెలయింప నొకయేఁడు ♦ వచ్చె ననుచు
నలరి బాలురు పెద్దల ♦ ననుకరింప,
నేఁడు గడచిన ఫల మింత యెఱుఁగలేము
జనమాతులు పండుగలె చేసి ♦ సంతసింప;
నందఱకు నన్నిరూపులై ♦ యుపతరించి
యుత్సవముఁ గూర్చుచుండె సం ♦ వత్సరాది.
ఉదయభానుని కోమల ♦ మృదుకరముల

దరవికసితాబ్జినీనవ ♦ పరిమళములఁ
చారుశీతలమందస ♦ మీరణములఁ
గలవిహంగకలాలాప ♦ కలకలముల
నిట్టులంబుగ నాశలు ♦ నిండియుండె.
నేక్షణంబునగతవర్ష ♦ మిట్టిచనియె
నేక్షణంబున నవవర్ష ♦ మేఁగుదెంచె
నాక్షణం బెప్పు డేరీతి ♦ నరిగినదియొ
యెట్లు మాఱిచి మాఱెనో ♦ యెవ్వఁ డెఱుఁగు?
జననమరణంబులకు నట్టి ♦ క్షణమె కలదు;
జాగరస్వప్నముల కట్టి ♦ క్షణమె కలదు;
ఆక్షణం బెట్లుగా మాయ ♦ మైన నేమి?
గతవినూత్నవర్షములకుఁ, ♦ గాలగతికిఁ
దిరుగు లేకుండఁ జూపులు ♦ వారకున్నఁ
బ్రజల కిప్పుడు కలిగిన ♦ బాధ యేమి?
ప్రభునంతరమునఁ గుమా ♦ రప్రభుండు
పైతృకపదం బధిష్ఠింప ♦ వచ్చినప్పుడు
లోకమునకును గలిగిన ♦ లోప మేమి?
కాని, గతమునకంటె నా ♦ గతముఁ గూర్చి
సంశయంబులు పుట్టుట ♦ సహజ మరయ.
" పూర్వవత్సర మేరీతిఁ ♦ బోయినదియొ

మరల రాకుంట దానికి ♦ మార్పు లేదు;
మనల లోఁగొని, మనతోడ ♦ ననుగమించు
చున్న యీయేటిగతి యెట్టు ♦ లుండునో?' యను
మనుజులకు సంశయము తోఁచు ♦ మాట నిజము.
పరిజలజీవితము లను కా ♦ వ్యంబులందు
వఱలు సర్గలవంటి వీ ♦ వత్సరములు;
జరగిపోయిన వత్సర ♦ సమితి నెల్లఁ
జదివివైచిన సర్గల ♦ జాడ విడిచి
వానిలోఁ గన్న సుఖదుఃఖ ♦ భావములను
నెడఁదలోఁ బెట్టుకొని మాత్ర ♦ మవల నేల?
వచ్చు సర్గను నేకత ♦ పట్టు గలదొ
చల్లఁగాఁ బత్త్రముల విప్పి ♦ చదువుకొనుఁడు!

ప్రకృతిప్రబంధకర్త.

దేవదేవ! మహాత్మ! త్వ • దీయదివ్య
భాషబోధకవిశ్వప్ర • బంధమందు
నెచట శ్రీరామచట్టిబి? • వెచటఁజిత్ర
ింపవలెనని వ్రాసిము • గించినావు?
మొదలు తుది లేని నీగ్రంథ • మును సతంబు
నెంతచదివిన, నెంతయూ • హించుకొన్న
నెవ్వ రేకావ్యమును రచి • యింపు మనిరో
యెవరికీకృతి నొసఁగితో • యెఱుఁగరాదు.
సుమధురమనోజ్ఞమృదుపదా • ర్థములతోడఁ
బరిస్ఫుటప్రౌఢరుచిరభా • వములతోడ
సలలితస్నిగ్ధసాలభ • శైలితోడ
నీప్రబంధంబు సర్వంబు • నిండి యుండె
నీప్రబంధంబె సర్వమై • నెగడుచుండె
నిట్టిసత్కావ్యమును రచి • యించునూహ
మనఘ! యెప్పుడు కలిగిన • దయ్య నీకు?
ఆకసంబున నోంకార • మైనయపుడొ?
విపులగతి రేఁగి వాయువుల్ • వీచినపుడొ?

కిలికిలారావంబు పుట్టై • కెరలినప్పుడో?
ఉదకము కస్తూరిరంగై • యొదవినప్పుడో?
భూతపంచకమై భూమి • పుట్టినపుడో?
మింటఁ జుక్కలుమిలుమిలు • మెఱసినప్పుడో?
ధరణి జీవులు కన్నులఁ • దెఱచినపుడో?
యెప్పుడు మొదలిడితో తెల్పు • మీ మహాత్మ!
సర్వాంతరుఁడ మంగళా • శాసనముగ
నీవు ప్రాణులఁ దొల్త నాపిన • నిరుపమాన
దివ్యగీతంబు నీదయా • దృష్టిఁజేసి
యేసుకృతిమంబు గానంబు • చేసినాఁడో
యూతఁ జేగిన ధన్యాత్ముఁ • డైనవాఁడు.
సదయ ! సచరాచరప్రపం • చమునఁ జీవ
హృదయభావప్రబోధార్థ • మెల్లయెడల
నెన్నియెన్నికీర్తుల బాస • లున్నయవియు
యన్ని బాసలసలరారు • సత్యమునకు
సత్యమును నిండియున్న నీ • యూహవికాస్య
మప్పగితిఁ బఠియించు • యుంటుచుండె.
అన్నను ! నీవచియించిన • యదియె వేద;
శ్వాసయు నీవాక్తలకు నెంచుఁ • ఉపను లేదు;
ఛిన్న లేఖిని సేవ నా • నీమహాత్మ్య [illegible]

గ్రంథకర్తలకును గ్రంథ ♦ కర్త వీవు.
అమలతర మైన నీప్రబం ♦ ధమునఁ దక్కఁ
వనసుఖావహముగఁ జల్లఁ ♦ దనముఁ గూర్చు
మలయమారుత మెచ్చోట ♦ మలయుచుండు?
నేత్రపర్వంబుగాఁగ వె ♦ న్నెలలఁ గాయు
చందురుం డెందువాహ్యాళి ♦ సల్పుచుండు?
శ్రోత్రవిమోహనముగ దివ్య ♦ రుతులఁ దేల్చు
విహగసంతాన మేయెడ ♦ వెలయుచుండు?
జిహ్వ కింపగు రుచులచేఁ ♦ జెలఁగుచుండు
సరసవాహిను లెచ్చట ♦ జరగుచుండు?
ఘ్రాణతర్పణముగను సు ♦ గంధ మొసఁగు
కుసుమవిసరంబు లేకడ ♦ నెసఁగుచుండు?
కవులు నిన్ననుసంధించు ♦ కాంక్షఁ జేసి
కావ్యములు వ్రాయుచుండు టొ ♦ క్కటియె గాని
యూహకొలఁది వర్ణించుట ♦ యొకటె కాని
ప్రకృతిమర్మంబు గ్రహియించు ♦ పాటివారె?
ప్రకృతిమాయల కెందులోఁ ♦ బడనివారె?
ప్రకృతి కెల్ల సనీతుఁ డౌ ♦ ప్రభుని నిన్నుఁ
ప్రకృతిఁ జేబంతిగాఁ బట్టు ♦ ప్రభుని నిన్నుఁ
ప్రకృతిశాసన మొనరించు ♦ ప్రభుని నిన్నుఁ

బ్రకృతియంతెల్ల నిండిన ♦ ప్రభుని నిన్నుఁ
నూహ సేయుట కేని వా ♦ రోపఁ గలరె?
వారుక విజాతిలోఁ జేరు ♦ వారె కాని
నిన్ననుసరించి వ్రాయఁగా ♦ నేర్తు మనుట
సాహసముగాదె కవిరాజ ♦ చక్రవర్తి!
అనుపమంబైన నీదు కా ♦ వ్యంబు నిట్టు
లెట్టియోజనతోఁ జెల ♦ యించినావొ
యెంత యోజించుకొన్న నా ♦ వంత యైన
హృదయనయనంబులకు గోచ ♦ రింపకుండె.
నేను తరియించు తెరు వను ♦ నియతిఁ గాని
యాత్మశక్తిని బ్రకటించు ♦ నాసఁ గాని
లోకములు మెచ్చునెడిలో ♦ లుపతఁ గాని
నాకు యశమబ్బునను చింత ♦ నమునఁ గాని
యర్థసంగ్రహణాపేక్ష ♦ నంది గాని
యీ మహాకావ్యమును రచి ♦ యించినావె?
జగములఁ దరింపఁ జేయంగఁ ♦ జాలు నీకు
నఖిలశక్తులకును మూల ♦ మైన నీకు
సకలముఁ బ్రశంస సేయంగఁ ♦ జాలు నీకు
లోకమంతట నిండి వె ♦ లుంగు నీకు
నందగా రాని పరమార్థ ♦ మైన నీకు

విశ్వమయ! విశ్వమందు నీ ♦ విపులకావ్య
మఖిలజీవులు గూడని ♦ రంతరంబు
నెంతొ సంతోషమునఁ బఠి ♦ యించుచుండఁ
గాంచ మనికెంత యానంద ♦ గరిమ కలదొ
కొలఁదిపెట్టి వర్ణింపఁగాఁ ♦ గలమటయ్య!
దివ్యమగుసాంద్ర! యోకవి ♦ రాజచంద్ర!
ఎన్ని జన్మాంతరంబులో ♦ యెత్తి యెత్తి
నిచట దొరకిన సచ్చట ♦ నేగ్రహించి
యిమ్మహాకావ్యమును పఠి ♦ యించుచుంటి
మౌర! యెప్పటి కప్పుడే ♦ యభినవముగ,
నవినవోహారముగ, సుర ♦ సాశ్రియముగ,
సత్యముగ, సార్థకమ్ముగ, ♦ సమధికముగ,
సద్వచన సమ్మతమ్ముగా, ♦ సలలితముగ
ననభవంబునకుం దోఁచు ♦ నంతె కాని
వినుఁడు నాకింతయుఁ గలుగ దే ♦ వింత యేమొ!
కొక్కొరోయని తొలికోడి ♦ కూసినపుడు
తొలుదెసఁ బ్రభాతకాంతులు ♦ దోఁచినపుడు
కులుకు చెల్వుగఁ బక్షులు ♦ పలికినపుడు
తరులతాదులఁ బూవులు ♦ విరిసినపుడు
చిత్రచిత్రాభ్రపఙ్క్తి మెఱయుచు ♦ నగుచునపుడు

వెడలి ప్రత్యూషపవనంబు • వీచినప్పుడు
పూర్వరాగంబు కుంకుమఁ • బూసినప్పుడు
చివురు లాకాంతి నైక్యంబుఁ • జెందినప్పుడు
కూసి కోకిల కన్నెఱ్ఱ • చేసినప్పుడు
పొడుపుఁగొండపై నెఱపొద్దు • పొడిచినప్పుడు
తరణికిరణంబు లవనికిఁ • దిరిగినప్పుడు
మెచ్చి తామరమొగ్గలు • విచ్చినప్పుడు
బాలభానుండు మింటిపైఁ • బ్రాకునప్పుడు
జరగినకొలంది నీడలు • దరియునప్పుడు
తలకు సూటిగ దినమణి • నిలిచినప్పుడు
తరలి పడమటిదెసఁ బ్రొద్దు • తిరిగినప్పుడు
నాస విడి చాయ పెడమొగ • మైనయప్పుడు
నపరగిరి ధాతురాగంబు • లలమినప్పుడు
నపరవారిధి మిలమిల • లాడునప్పుడు
కనకకాంతుల నీరెండఁ • గాయునప్పుడు
నిట్టె పవ లంతయున్న దుద • ముట్టినప్పుడు
మిన్ను తనభాగ్యమణి దాఁచు • కొన్నయప్పుడు
వెలుఁగుఁ జీఁకటియును గాక • వెలయునప్పుడు
నఖిలజగతిఁ దమోలత • లలమినప్పుడు
పొలుపుగా మింటఁ బూవులు • పూచినప్పు

డాశ లన్నియు నేకంబు ♦ లైనయపుడు
మిణుగురుంబుర్వు లెగయుచు ♦ మెఱసినపుడు
నించుమించుగ నెల యుద ♦ యించునపుడు
నెలఁదివెన్నెలకుప్పలు ♦ పఱచినపుడు
నలుదెసలు చూచి కలకల ♦ నవ్వినపుడు
కలువపూవుల నెత్తావు ♦ లొలసినపుడు
దేవ ! యెక్కడుంటివో ? దిన ♦ దినమునందు
గాఢనిద్రను బొందిన ♦ గడియయేమొ
కాని నిక్కంబుగాఁ గల ♦ లోనఁగూడ
నవరసాశ్రయ మగునీయ ♦ నంత కావ్య
గతులు చూచుచు నానంద ♦ గరిమఁ గాంచి
చదువుకొనుచుందు మొకపంత ♦ చవులుదేర.
చదివినకొలంది మాకు నో ♦ సదయహృదయ
దినము నీమీఁది భక్తి వ ♦ ర్ధిల్లుచుండు.
ప్రబలగౌరవమో యని ♦ ర్వాచ్యమైన
ప్రేమయో మాహృదయవీథిఁ ♦ బెరుఁగుచుండు
నేమహాకావ్యమును బఠి ♦ యించునప్పు
డామహాకావ్యకర్తపై ♦ ననుపమాన
భక్తిగౌరవప్రేమముల్ ♦ ప్రబలుచుండు;
సదిగదా యుత్తమోత్తమ ♦ మైనసుకృతి!

హారావళి.

అట్టిమహిమంబు నీకావ్య ♦ మందె కలదు,
అట్టిరచనాప్రశస్తి నీ ♦ యందె కలదు,
కాన, త్రికరణశుద్ధిగా ♦ గౌరవించి
దేవ! నీమీఁదిప్రేమ వ ♦ ర్ధిల్లఁ గోరుదుఁ
బ్రివిమలజ్ఞానసంపత్తిఁ ♦ బడయఁ గోరుదు
నవ్యమానంద పరిపూర్తి ♦ నందఁ గోరుదు
నెప్పుడు నీకావ్యమే పఠి ♦ యింతు మయ్య!
పఠన మిట్లు సేయఁ జేయ నె ♦ ప్పటికి మేము
దీని ముగియింపఁగల మయ్య! ♦ దేవదేవ!
ఇమ్మహాకావ్యజలధిలో ♦ నెంతకాల
మీఁది యవ్వలియొడ్డున ♦ కేఁగఁగలము?
ఈవలావలి యొడ్డున ♦ దెచటికేనిఁ
గష్టపడి యెట్టులో చేరఁ ♦ గలమయేనిఁ
దీరమునఁ గూరుచుండి నీ ♦ దివ్యకావ్య
మహిమ యెంతటిదో యొక్క ♦ మాటలోనె
యింతలో నంతయును గ్రహి ♦ యింపఁగలము
కాని తొలిగాథ తెలియంగ ♦ రానిమాకు
నవల నేమున్నదో చూచు ♦ నంతకంటె
నాది గాంచుటకే యూహ ♦ యనేకమయ్యె?
సర్వభూతాత్మసమ్మోహన ♦ సాధుహృత్ప్రియ!

ప్రేమ.

ప్రేమమున లోకముదయించె • నేమొ? కాక
ప్రేమమే లోకమునఁ బుట్టె • నేమొ? కాక
ప్రేమ లోకమయంబయ్యె • నేమొ? కాక
లోకమే ప్రేమమయమైన • యుండునేమొ!
ఏమయిననేమి, కొంచెమూ • హించిచూడఁ
ప్రేమమయుఁ డీశ్వరుఁడు; సృష్టి • ప్రేమమయము;
ప్రేమమయులెల్ల జీవులు • ప్రేమయొకటె
పావనంబైనదని బోధ • పడుచునుండె.
అంతరంగమునిండి తా • లాడుచునేది?
యితరభావంబులను చేర • నీనిదేది?
కష్టసుఖముల భేదంబుఁ • గననిదేది?
ప్రతివిధానంబునకు నాన • పడనిదేది?
యవిరతానందదాయక • మైనదేది?
యదిగదా యుత్తమోత్తమ • మైన ప్రేమ.
అట్టి ప్రేమంబునకు విష • మమృతమగును;
కాలకాకోదరము పూల • మాలయగును;
దావశాఖాగ్ని మభినవో • ద్యానమగును;

జ్వాల[illegible] • [illegible]గును;
[illegible] • [illegible]గును;
[illegible] • [illegible]గును;
వ్యాప్య[illegible] • [illegible]మగును;
[illegible] • నెట్టియెదుట
[illegible] • నెట్టియెదుట
[illegible] • నెట్టియెదుట
[illegible] • నెట్టియెదుట
సట్టిపత్రిమన్మృగేంద్రంబు • నెట్టియెదుటఁ
గలుమకామాంధకారంబు • నిలువఁగలదె?
నిర్గ[illegible] • నిలువఁగలదె?
ఖలవిలోభపతంగంబు • నిలువఁగలదె?
నీచమోహావికారంబు • నిలువఁగలదె?
నిష్ఠురమదోన్మత్తేభంబు • నిలువఁగలదె?
నింద్యమాత్సర్యవిషఫణి • నిలువఁగలదె—
భవ్యమగుసట్టిపత్రిమపత్రి • పంచకమున
కమరపట్టణ మొకపల్లె • కైనఁగాదు;
హాస్తులేసట్టిపత్రిమర • సాలయమున
కంబునిధి యొకశీకర • కైనఁగాదు.
వేయుగన్నులవెలయు నా • పత్రిమగతులఁ

గన్నుగనతోడ నెవ్వాఁడు • గాంచఁగలఁడు?
తూరుపునఁబుట్టి మిన్నెక్కి • తొంగిచూచి
యద్రిఁబొంగించి కువలయ • మలరఁజేసి
కమలజాండకటాహంబుఁ • గలయఁబ్రాఁకి
చలువలనుగురిమ్మరించి పరి • శాంతినెసఁగు
పావనపేరిమచంద్రికా • పటలమందు
నెంతయమృతంబుగలదొకో • యెవరికెఱుక?
యెంతమాధుర్యమున్నదో • యెవరికెఱుక?
యెంతలావణ్యమున్నదో • యెవరికెఱుక?
యెంతయానందమున్నదో • యెవరికెఱుక?
